

Міністерство освіти і науки України
Криворізький державний педагогічний університет
Факультет української філології
Кафедра української мови

Українська мова серед інших слов'янських: етнологічні та граматичні параметри

Матеріали Міжнародної наукової конференції

5–6 листопада 2009 року

Кривий Ріг
«Видавничий дім»
2009

УДК 811.161.2 (082)

ББК 81.2Ук

Українська мова серед інших слов'янських: етнологічні та граматичні
У45 параметри : [матеріали Міжнародної наукової конференції] (Кривий Ріг, 5–6 листопада
2009 р.) / М-во освіти і науки України ; Криворізький державний педагогічний
університет. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2009. – 570 с.
ISBN 978-966-177-072-9

Анотація

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

- Колоїз Ж. В.** доктор філологічних наук, доцент,
Криворізький державний педагогічний університет
(*відповідальний редактор*)
- Козлов А. В.** доктор філологічних наук, професор,
Криворізький державний педагогічний університет
- Кондрашова Л. В.** доктор педагогічних наук, професор,
Криворізький державний педагогічний університет
- Білоусенко П. І.** доктор філологічних наук, професор,
Запорізький національний університет
- Олексенко В. П.** доктор філологічних наук, професор,
Херсонський державний університет
- Поповський А. М.** доктор філологічних наук, професор,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
- Калашник В. С.** доктор філологічних наук, професор,
Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна
- Караман С. О.** доктор педагогічних наук, професор,
Гуманітарний інститут Київського міського педагогічного
університету імені Б. Д. Грінченка
- Малюга Н. М.** кандидат філологічних наук, доцент,
Криворізький державний педагогічний університет
(*відповідальний секретар*)
- Віняр Г. М.** кандидат філологічних наук, доцент,
Криворізький державний педагогічний університет
(*технічний секретар*)
- Бакум З. П.** кандидат педагогічних наук, професор,
Криворізький державний педагогічний університет

РЕЦЕНЗЕНТИ:

- Гуйванюк Н. В.** доктор філологічних наук, професор,
Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича
- Стишов О. А.** доктор філологічних наук, професор,
Київський національний лінгвістичний університет

Рекомендовано до друку вченою радою Криворізького державного педагогічного
університету (протокол № 3 від 08.10.2009)

ISBN 978-966-177-072-9

© КДПУ, 2009

ЗМІСТ

ТРАДИЦІЯ ГЕНЕАЛОГІЧНОГО Й ТИПОЛОГІЧНОГО РОЗПОДІЛУ СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ. ФОНЕТИЧНА СИСТЕМА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК СВІДЧЕННЯ ЇЇ САМОБУТНОСТІ

Biłozor-Twardy Maryna. Był prawdziwym ukraincem.	9
Гамали О. И. Отражение особенностей национального коммуникативного поведения в драматургии (на материале пьес М. Булгакова и В. Винниченко).....	11
Глущенко В. А., Овчаренко В. М., Рябініна І. М. Лексичні запозичення як джерело вивчення історії східнослов'янських мов у концепції О. О. Шахматова, М. М. Дурново та А. Ю. Кримського.....	19
Коротич К. В. Контрпропагандистські стратегії і тактики в радянському дискурсі 1941–1945 років	27
Косьонкіна Г. Ю. Теоретичні проблеми історико-типологічних досліджень в історіографії мовознавства	33
Микитюк О. Р. Самобутність української фонетичної системи	39
Пилипенко Є. М. Відображення системи вокалізму говірки селища Стеблів у повісті Івана Нечуя-Левицького «Причепи»	44
Полюга Л. М. Зіставний аналіз слов'янських мов у концепції Олександра Царука	52
Тихонова О. Ф. Фонетична і фонологічна асиміляція англіцизмів як спільна риса процесу запозичення неспоріднених мов (української і китайської)	54
Токарев Г. В. Вербализованные символы культуры.....	60
Фаріон І. Д. Термін «руська мова» в контексті історії мови	63
Фельчак О. О. Лінгвістичноісторіографічний аспект вивчення генетичних зв'язків слов'янських мов.....	73
Холодова Н. В. Учені Празької лінгвістичної школи про морфологічну класифікацію мов	80
Царук Н. В. Розвиток поглядів С. Смалі-Стоцького на походження української мови у праці Олександра Царука „Українська мова серед інших слов'янських: етнологічні та граматичні параметри”	87
Шутак Л. Б., Собко І. О. Мовна політика в Україні: проблеми і перспективи	93
Явір В. В. Рідна мова як одна з вузлових ланок духовно-національного буття народу і держави	100

**ЛЕКСИКА І ФРАЗЕОЛОГІЯ СУЧАСНИХ СЛОВ'ЯНСЬКИХ
МОВ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ІСТОРІЇ, КУЛЬТУРИ,
ПСИХОЛОГІЇ СЛОВ'ЯНСЬКИХ НАРОДІВ**

Арешенков Ю. О. Концепт «хата» в поетичному ідіостилі Т. Шевченка	108
Білка О. Л. Зооморфічна метафора у структурі біологічної лексики	114
Борита В. М. Конфесійний стиль української мови: етапи становлення і розвитку	122
Бочина Т. Г. Коннотативные антонимы в русской паремике	127
Величко Г. Г. Кінетичні паралінгвістичні фразеологізми української мови як мовна реалізація психічних процесів та станів українців	133
Вербовий М. В. Із спостережень над говіркою містечка Кривий Ріг (коло 1911 р.)	141
Віняр Г. М. Полонізми в діалектному мовленні однієї з говірок Західного Поділля (матеріали до діалектного словника).....	145
Глуховцева К. Д. Граматичні класи слів як одиниці лексикону діалектної мовної особистості	148
Голікова Н. С. Структурно-ономасіологічна парадигма топонімів – назв вулиць міста Дніпропетровська	155
Зимовець Г. В. Атрибутивні двочленні ергоніми в ономасіологічному та когнітивному аспектах	161
Іваноў Я. Я. Ад прыказкі да анты-прыказкі (эвалюцыя жанру).....	168
Іншаков А. Є. Актуальні проблеми вивчення кольороназв у лінгвістиці	176
Іншакова І. О. Ботанічна лексика у словнику Є. Славинецького	180
Кажан В. І., Калініна Р. П. Запозичені слова як джерело поповнення газетної лексики	189
Казаків В. Л., Паранько І. С., Шипунова В. О. Географічні урботопоніми міста Кривого Рогу	193
Калашник В. С., Філон М. І. Лексико-семантична група «змії» в сучасній українській мові: аспекти діахронічного аналізу.....	199
Клімчук Г. П. Лексичні діалектизми в публіцистичній спадщині Михайла Грушевського	205
Колесник Н. С. Фольклоронім <i>Дунай</i> та проблема етногенезу слов'ян...	214
Литовченко І. О. Військова справа як одне з джерел поповнення фразеологічної системи української мови.....	222

Мамчич І. П. Розвиток лексичного значення слів у сучасній українській мові.....	228
Мех Н. О. Лінгвокультурологема <i>логос</i> в українському мовному просторі	233
М'ясянкіна Л. І. Термінологічна лексика в українському рекламному дискурсі	241
Навчук Г. В., Ткач А. В. Проблемні аспекти функціонування українських медичних термінів	245
Савєлова Л. А. Лакуни в системі руського нареччя (на матеріалі діалектної лексики)	252
Шарманова Н. М. Афоризм у поліпарадигмальному аспекті	258
Шевченко С. В. Початок формування театральної термінології української мови.....	264
Щербатюк В. С. Історія становлення поняття „синонім” у лінгвістиці ..	267
Яніцька Н. Р. Мікроергонімія центральних та східних районів Львівщини	274

СЛОВОТВІРНІ ТА МОРФОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ

Білих О. П. Активні дієприкметники в церковнослов'янській мові української редакції кінця XVI – XVII ст.	283
Білоусенко П. І. Назви спадків із суфіксом <i>-ина</i> та <i>-щина</i> в історії української мови.....	288
Бузько С. А. Оказіональні лексичні утворення в текстах української постмодерної прози (функціонально-стилістичний аспект)	294
Висоцька Т. Й. Сполучники підрядності <i>бо, ли, да, же</i> в пам'ятках української мови XVI –XVII ст.	302
Девальєр О. М. Семантична класифікація абрєвіатурної лексики сучасної української мови	308
Дядечко Л. П. О понятии обиходно-массовой языковой стихии и ее составляющих	313
Качайло К. А. Особливості структури і семантики назв місцевості (конфіксальні іменники на <i>-ок</i>).....	321
Левакіна Т. В. Місце мікрогрупи соціативності – паралельного зв'язку у прийменниковій системі сучасної української мови	328

Литвиненко О. В. Назви фізичних величин як складові концепту «неозначено велика кількість» в українській мові	336
Михайличенко Н. Є. Способи словотворення українських ойконімів на <i>-ець</i>	341
Московченко О. П. Значення морфеми <i>бог-/біг-/бож-/біж-/баж-</i> в українській мові в порівнянні зі співвідносними морфемами у споріднених словах інших слов'янських мов	347
Олексенко В. П. Словотвірний потенціал збірних іменників із суфіксами іншомовного походження в сучасній українській мові	356
Поповський А. М. Українські прізвища з компонентом <i>-їд- (-їж-)</i>	362
Савич К. С. Особливості функціонування відаббревіатурних okazіоналізмів у публіцистичному стилі сучасної української літературної мови	367
Сегін Л. В. Типи двозонних парадигм дієслів динамічної просторової локалізованості в українській і польській мовах	373
Сологуб Н. М. Варіантність відмінкових закінчень іменників у контексті сучасного українського мовного розвитку	379
Стишов О. А. Тенденції до автохтонізації в лексиці і словотворенні сучасної української мови	385

СИНТАКСИЧНІ ТА СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗВ'ЯЗНОГО ТЕКСТУ

Барна Г. С. Прецедентні феномени як елемент політичного рекламного тексту	395
Білоконенко Л. А. Чутки як джерело суспільної конфліктної комунікації ...	400
Вавринюк Т. І. Засоби суб'єктивації оповіді в новелах М. Коцюбинського ..	407
Городецька В. А. Зміна форми предиката в односкладних реченнях при перекладах з української мови російською	412
Єршова Н. В. Видо-часова організація складносурядних речень у прозі Євгена Гуцала	416
Колоїз Ж. В. Молитва як конфесійний та художній текст	422
Конюхова Л. І. Обмежувально-видільні частки як засіб актуалізації в мові реклами	432
Кульбабська О. В. Теорія скорочених речень у трактуванні С. Смаль-Стоцького та Ф. Гартнера: погляд крізь призму сучасності	437

Литвинюк О. І. Ідеографічні виміри комунікативного ядра сучасної української мови.....	443
Лошаков А. Г. Сверхтекст как неканоническое текстовое образование .	447
Майструк Т. С. Стилiстичнi функцiї англiзмiв рiзних семантичних груп у текстах публiцистичного стилю	454
Малюга Н. М. Комунікативно-прагматичний підхід до вивчення співвідносних засобів вираження референтно тотожних значень: перехід від однієї системи координат до іншої	459
Мелкумова Т. В. Градація як засіб увиразнення мовлення мас-медіа.....	464
Мішеніна Т. М. Структура і семантика посесивних одиниць в українській мові.....	468
Остроушко О. А. Епічно-спонукальні замовляння в українській магiчнiй традицiї	476
Skab Maryan. Specifika apelace v češtině očima ukrajinisty	481
Талаш І. О. Вставлені конструкції як маргінальний компонент функціонально-семантичного поля темпоральності в публіцистичних текстах.....	485
Чумак-Жунь И. И. Когнитивно-эстетическая информация поэтического текста	489

ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ У СУЧАСНІЙ ЛІНГВОДИДАКТИЦІ

Бакум З. П. Компетентнісний підхід: проблеми реалізації на профільному рівні навчання української мови.	498
Бондаренко Г. О. Застосування технології проектів у формуванні фоностилістичних умінь і навичок учнів.	503
Борисенко В. В. Текст як засіб формування професійної мовленнєвої компетенції майбутніх фахівців економічного профілю	509
Кондрашова Л. В. Духовно-нравственная и эмоционально-интеллектуальная направленность университетского филологического образования	515
Павлик О. А. Специфічні лексико-граматичні засоби як система орієнтирів у навчанні близькоспорідненого мовлення	523
Токарева И. Ю. Формирование культурно-языковой компетенции школьников при изучении социально дифференцированной лексики .	529
Цоуфал Л. С. Формування комунікативної компетенції учнів у процесі вивчення морфології	532

СЛОВО ПРО ЛЮДИНУ, НАУКОВЦЯ, ПРОСВІТНИКА

Царук-Гуйванюк Н. В. Він любив вас усіх, а найбільше любив Україну...	541
Татарин-Кнігніцька М. Усе життя – у творчому горінні.....	548
Явір В. В. Ніщо в житті не минає безслідно.....	549
Козлов А. В. За критеріями людства.....	551
Поповський А. М. Із когорти славетних.....	552
Розмова у «Книгарні біля брами»: Інтерв'ю Олександра Царука і Ярослава Ороса (26 лютого 1999 року, м. Київ).....	554
Скаб М. С. РЕЦЕНЗІЯ на монографію Царука Олександра Васильовича «Українська мова серед інших слов'янських: етнологічні та граматичні параметри» (Дніпропетровськ: Наука і освіта, 1998. – 324 с.).....	561
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	563

демонструють словотворчу активність запозичених слів, яка є одним із показників укорінення їх у мові-реципієнті. Очевидно, що певний арсенал запозичених одиниць перейде до загальнонародної мови, а також певною мірою буде відрегульований (перш за все через пошук рівнозначного питомого матеріалу, семантично еквівалентного запозиченому).

Література

1. Большой словарь иностранных слов. – М.: ООО „Дом Славянской книги”, 2009. – 992 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української літературної мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. – Ірпінь: ВТФ „Перун”, 2009. – 1736 с.
3. Крысин Л. П. 1000 новых иностранных слов. – М.: „АСТ-Пресс”, 2009. – 320 с.
4. Новый словарь иностранных слов / глав. ред. В. А. Адамчик. – М.: АСТ; Мн.: Харвест, 2007. – 1152 с.
5. Солганик Г. Я. Общие особенности языка газеты / Г. Я. Солганик // Язык и стиль средств массовой информации и пропаганды. – М.: МГУ, 1980. – С. 5-23.

УДК 811. 161. 2'373. 21 (477. 63)

**В. Л. Казаков,
І. С. Паранько,
В. О. Шипунова**

ГЕОГРАФІЧНІ УРБОТОПОНІМИ МІСТА КРИВОГО РОГУ

Казаков В. Л., Паранько І. С., Шипунова В. О. Географічні урботопоніми міста Кривого Рогу.

У статті проаналізовано зміст топоніміки як науки, поняття топонім і топонімія, функцій назв географічних об'єктів; розглянуто особливості походження, критерії виділення та систематизації урботопонімів з географічним змістом у межах міста Кривого Рогу; виявлено закономірності розміщення географічних урботопонімів по районах міста, еволюції назв.

Ключові слова: географічний об'єкт, урботопонім, місто.

Kazakov V. L., Paranko I. S., Shypunova V. O. The geographic urbotoponyms of the Kryvyi Rih city.

The article gives the analysis of toponymy as a science, such notions as toponyms and toponymy, functions of geographical objects' names; specifics of origin, criteria of separation and systematization of urbotoponyms with the geographic content within the bounds of Kryvyi Rih city are considered in the article; regularities of geographical urbotoponyms allocation in city regions and name evolutions are defined.

Key words: geographic object, urbotoponym, city.

У географічній науці сукупність назв географічних об'єктів прийнято називати географічною номенклатурою. Водночас сукупність географічних назв певної місцевості називають топонімією. Наука, яка досліджує географічні назви, їх походження, розвиток і сучасний стан, їх змістовне значення, лексичний склад, граматичне оформлення і фонетику, їх написання, вимову, передачу з однієї мови іншою, – топоніміка. До евристичних інтересів топоніміки входять питання, що пов'язані з процесом збирання назв, їх систематизації і практичним використанням, питання первинного найменування географічних об'єктів і їх перейменування тощо.

Географічні назви – це частина словникового складу мови, підпорядкована певним мовним закономірностям, але з огляду на те, що ці назви виступають мовою географії і завжди відносяться до конкретної

території, відображаючи закономірності і поняття географічні, топоніміка лежить на стиці лінгвістики та географії. Топоніми – явище досить мінливе в часі і здатне нести певний обсяг історико-географічної інформації про минулі історичні періоди.

Топоніміка оперує термінами. Поняття «топонім» нерозривно пов'язане з термінами «географічний об'єкт» та «географічна назва». Під географічним об'єктом слід розуміти природне, цілісне й відносно стабільне утворення Землі або штучний об'єкт, що існує чи існував раніше і характеризується певним місцем розташування: материк, океан, озеро, порт, залізнична станція тощо. Географічна назва є власною назвою об'єкта, яка застосовується для його розпізнавання серед інших об'єктів.

Для топоніміки найважливішим питанням визнано генезис географічних назв. Утворення топонімів відбувається двома шляхами: з одного боку, виникає власне ім'я з імені загального, а з іншого, – йде спеціальний процес найменування об'єкта. Даючи назву об'єкту, людина «вигадує» ім'я та прагне надати йому форму і структуру відомої категорії назв. Топоніми виконують чотири головні функції: 1) адресну – географічна назва є адресним знаком будь-якого об'єкта; 2) номінальну – полягає в тому, що назва географічному об'єкту надається з прив'язкою до подій реального життя; 3) змістовну – значний пізнавальний потенціал географічних назв, зумовлений тим, що вони відображають дійсність в усіх її різноманітних проявах; 4) виховну – географічні назви несуть заряд культурного й ідеологічного впливу, вони (подібно до історичних пам'яток і заповідних місць) виховують любов і повагу до рідного краю, його минулого та сучасного.

На сьогодні існує багато підходів до класифікації топонімів. Основними принципами розробки класифікацій визнані такі: географічний (ураховується категорія географічного об'єкта, його розміщення на території), лінгвістичний (ураховуються семантичні, етимологічні, морфологічні та мовні ознаки топоніма) та історичний (до уваги береться хронологічна шкала формування топонімічного каркасу території).

У географії найбільш визнаним принципом систематизації топонімів є географічний принцип. Розробками класифікацій топонімів займалася велика група дослідників – О. Афанасьєв, В. Жучкевич, Л. Зеленська, Е. Мурзаєв, А. Лебедев, Є. Маар, В. Ніконов, П. Полянський, А. Селищев, О. Суперанська, В. Томлицький, Р. Траутман та ін.

Міські топоніми прийнято називати урботопонімами. Досліджуючи топонімію міста Кривого Рогу, ми звернули увагу на те, що досить значна частина топонімів має походження від назв самих географічних об'єктів, які знаходяться поза межами міста або є його складовою частиною. Також частина географічних об'єктів Кривого Рогу отримала назву від прізвищ видатних географів, мандрівників і відкривачів. Ці топоніми пропонуємо виділити в окрему нову групу – географічних урботопонімів.

Зрозуміло, що така широка група географічних урботопонімів буде мати найрізноманітніший генезис. Тому за основу типології цього різновиду урботопонімів нами запозичено систематизаційні критерії з різних існуючих класифікацій. Як виявилось, географічні урботопоніми міста Кривого Рогу відповідають 26 категоріям об'єктів: 1) урботопоніми, які походять від назв фізико-географічних об'єктів; 2) хороніми – назви, що походять від назв країн і їх частин; 3) урботопоніми, які походять від назв автономних республік; 4) урботопоніми, які походять від назв адміністративно-територіальних утворень; 5) урботопоніми, пов'язані з фізико-географічними особливостями місцевості; 6) полісоніми – назви від назв міст і міських поселень; 7) комоніми – від назв сільських поселень; 8) фітотопоніми – від назв представників флори; 9) зоотопоніми – назви від назв тварин; 10) персотопоніми – назви від прізвищ видатних науковців, мандрівників; 11) урботопоніми, які походять від назв районів міст; 12) етнопоніми – від назв народів; 13) урботопоніми, що вказують на розташування відносно інших об'єктів; 14) урботопоніми, що вказують на розташування відносно сторін горизонту; 15) картографічні урботопоніми – від найменування картографічних термінів; 16) професійно географічні урботопоніми – від назв сфер роботи географів; 17) урботопоніми, які походять від назв залізничних станцій; 18) календарні урботопоніми; 19) урботопоніми, які походять від назв географічних наук; 20) урботопоніми, які походять від назв півостровів; 21) урботопоніми, які походять від колишніх назв міст; 22) потамоніми – від назв річок; 23) лімнопоніми – від назв озер; 24) урботопоніми, які походять від назви гір; 25) пелагоніми – від назв морів; 26) урботопоніми, які походять від назв островів.

Проведене топонімічне дослідження показало таке. У Кривому Розі нараховують 1689 урботопонімів. Серед них 524 географічні урботопоніми (31%) із 26 категорій об'єктів (табл. 1). Для території всіх міст виділяють 12 видів топонімів: набережна, проспект, площа, спуск, проїзд, тупик, балка, слобода, станція метро, вулиця, бульвар, провулок. Аналіз географічних урботопонімів міста Кривого Рогу показав абсолютну перевагу вулиць – 496 назв (94,6%) за ними йдуть провулки – 20 (3,8%) і невеликі за чисельністю групи представляють інші види урботопонімів.

Численну групу утворюють урботопоніми, що походять від назв міст, їх 242, друге місце посідають урботопоніми, пов'язані з фізико-географічними особливостями місцевості, їх чисельність у 5 разів менша від першої групи і становить 46 назв, наступною за чисельністю географічних урботопонімів є фітотопоніми, їх значно менше за попередню групу – 29 об'єктів, четверте місце займають урботопоніми, які походять від назв країни – 24 назви.

Таблиця 1

Представництво географічних урботопонімів серед певних категорій та районів м. Кривого Рогу

№	Категорія географічних урботопонімів	Інгولهцький	Центрально-Міський	Держинський	Довгинцівський	Сакаганський	Жовтневий	Тернівський	Усього
1	Урботопоніми, які походять від назв фізико-географічних об'єктів	2	6	2	2	0	6	3	21
2	Хороніми	2	9	1	2	2	4	4	24
3	Урботопоніми, які походять від назв автономних республік	2	5	2	3	2	0	5	19
4	Урботопоніми, які походять від назв адміністративно-територіальних утворень	0	1	0	0	0	1	3	5
5	Урботопоніми, які пов'язані з фізико-географічними особливостями місцевості	7	9	5	4	3	7	11	46
6	Полісоніми	22	53	26	33	23	41	46	243
7	Фітотопоніми	1	12	6	2	1	2	5	29
8	Зоотопоніми	2	1	1	0	0	1	0	5
9	Персотопоніми	1	8	1	2	1	1	3	17
10	Комоніми	1	3	1	3	0	2	0	10
11	Урботопоніми, які походять від назв районів міст	0	1	0	2	0	1	2	6
12	Етноніми	3	1	0	0	0	0	0	4
13	Урботопоніми, що вказують на розташування відносно інших об'єктів	2	2	0	2	0	1	0	7
14	Урботопоніми, що вказують на розташування відносно сторін горизонту	1	1	0	1	0	0	3	6
15	Картографічні урботопоніми	0	2	0	1	1	1	0	5
16	Професійно географічні урботопоніми	0	1	0	0	0	1	1	3
17	Урботопоніми, які походять від назв залізничних станцій	0	0	0	3	0	0	0	3
18	Календарні урботопоніми	3	2	1	1	1	1	0	9
19	Урботопоніми, які походять від назв географічних наук	1	1	0	0	0	0	0	2
20	Урботопоніми, які походять від назв півостровів	0	3	0	0	1	3	0	7
21	Урботопоніми, які походять від колишніх назв міст	0	1	0	2	1	1	0	5
22	Потамоніми	1	4	1	2	3	7	3	21
23	Лімноніми	0	3	1	0	0	3	2	9
24	Урботопоніми, які походять від назв гір	2	5	0	0	0	1	1	9
25	Пелагоніми	1	3	0	1	1	0	0	6
26	Урботопоніми, які походять від назв островів	0	0	0	1	0	0	2	3

Майже всі географічні урботопоніми, названі на честь міст, походять від назв країн колишнього соціалістичного табору. Виняток становить Женевська вулиця, названа на честь швейцарського міста Женеви (у 1900-1905 рр. у цьому місті проживав Володимир Ілліч Ульянов). Така ж ситуація і з урботопонімами, які походять від назв країн: майже всі країни належать до колишнього соціалістичного табору, окрім Фінляндії, яка також не випадково названа, тому що напередодні Жовтневої революції 1917 року Ленін переховувався саме у Фінляндії (Ялкала, Гельсінгфорс, Выборг).

Урботопонімів, названих від фізико-географічних об'єктів, політична заангажованість торкнулася менше, тут зустрічаються назви об'єктів із капіталістичних країн, наприклад: вулиці Алеутська, Скандинавська, Піренейська тощо. Урботопоніми, які походять від назв автономних республік, пов'язані з назвами в основному Російських автономних республік.

Урботопонімів, які походять від назв сіл, небагато, майже всі села, на честь яких були названі урботопоніми міста Кривого Рогу, розташовані поблизу. Виняток становить село Хохлома Нижегородської області (Росія).

Серед урботопонімів, які походять від назв міст, найбільшу чисельність становлять російські міста – 112 назв, потім майже в два рази менше має Україна – 67 міст, третє місце посідає Казахстан з 10 містами, потім іде Білорусь – 7 міст, Грузія та Узбекистан мають по 6 міст. При творенні урботопонімів від назви міст, як правило, використовують назви столиць країн, виняток становлять три країни: Болгарія, Швейцарія і Афганістан.

Частка географічних урботопонімів у загальній кількості урботопонімів міста Кривого Рогу дорівнює 31. Такі ж показники характерні для Центрально-Міського і Жовтневого районів. Найбільша частка географічних урботопонімів в Інгулецькому районі, а найменша – у Довгинцівському районі Кривого Рогу.

У процесі розвитку міста топонімія Кривого Рогу постійно змінювалася. Змін зазнавали також і географічні урботопоніми, які зникли і, навпаки, з'являлись на заміну попереднім. На початку формування урботопонімів міста Кривого Рогу часто нові назви були вмотивовані сутністю самого географічного об'єкта, фізико-географічними особливостями місцевості. Ці назви мають просторову прив'язку, нерідко відображають природні особливості території, свідчать про характер заселення її людиною і про природні багатства та інші географічні особливості території. Серед перших вулиць виникли Біла Гірка, Глинки, Кам'яна, Нагірна та ін.

Планування за стандартами містобудівництва почалося в кінці 1920-х рр. У період побудови соціалістичного суспільства в назвах вулиць безпосередньо була відбита історія подій, що відбулися у країні. У кінці

1930-х рр. на обліку перебувало до 400 вулиць. Під час окупації деякі вулиці перейменовувалися на німецький зразок. У середині 1950-х рр. затверджено генеральний план забудови Кривого Рогу, що дало поштовх до розвитку мікрорайонів і вулиць. У 1975 р. відбулося масове перейменування вулиць, повторне – у кінці 1980-х – на початку 1990-х рр. Так за останні 35 років у Кривому Розі з'явилася численна кількість географічних урботопонімів. Наприклад, проспект Південний мав попередню назву вулиця Шкірятова, а дві вулиці Жданова перейменовували на Таджикицьку і Туркменську. До 1975 р. чисельність полісонімів міста Кривого Рогу була значно меншою, ніж тепер. Їх кількість дорівнювала 168 назвам (69%), майже всі вони пов'язані з назвами міст, які були розміщені на території колишнього СРСР. Тільки три міста знаходяться за кордоном: Бухарест, Прага і Женева.

Від назв російських міст походять 89 назв (79%), від українських міст – 55 назв (82%). Після масового перейменування 1975 р. кількість урботопонімів, які походять від назв російських міст, збільшилася на 23 одиниці (21%), а від українських міст – на 12 одиниць (18%). Серед полісонімів міста Кривого Рогу, які взагалі не збереглися після масового перейменування 1975 р., опинилися назви міст Казань, Обухів і Могильов. Так, останній урботопонім був штучно втрачений через техногенну діяльність людини у зв'язку з розширенням Інгулецького кар'єру.

Хороніми міста Кривий Ріг на той період були пов'язані з назвами лише 8 країн колишнього Радянського Союзу (Україна, Росія, Білорусь, Литва, Латвія, Грузія, Вірменія і Казахстан), а також Канадою. Тобто кількість хоронімів у період масового перейменування 1975 р. зросла більше, ніж у 2 рази.

Наше дослідження показало, що в назвах вулиць, проспектів, провулків районів міста Кривого Рогу є певні географічні закономірності. Вивчення урботопонімів допомагає зрозуміти історію розвитку міста і країни, визначити особливості ландшафтів та їх зміни за історичний час.

Література

1. Афанасьєв. О. Є. Географічне дослідження топонімічної системи України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. геогр. наук: спец. 11.00.11. «Конструктивна географія і раціональне використання природних ресурсів» / О. Є. Афанасьєв. – К., 2006. – 22 с.
2. Жучкевич В. А. Общая топонимика: [учебное пособие] / В. А. Жучкевич. – М.: Мысль, 1980. – 340 с.
3. Зеленська Л. І. Топонімія Дніпропетровської області: [навч. посіб.] / Любов Іванівна Зеленська – Д.: РВВ ДНУ, 2001. – 56 с.
4. Мурзаєв Э. М. Очерки топонимики / Эдуард Макарович Мурзаєв. – М.: Мысль, 1974. – 382 с.
5. Никонов В. А. Краткий топонимический словарь / Владимир Александрович Никонов. – М.: Мысль, 1966. – 509 с.
6. Суперанская А. В. Что такое топонимика? / Александра Валентиновна Суперанская. – М.: Наука, 1985. – 182 с.
7. Янко М. П. Топонімічний словник України: [словник-довідник] / М. П. Янко. – К.: Знання, 1998. – 432 с.